

A New Pattern of
Migration: Oaş
Peasants' Travels
Abroad

DEPLASĂRILE OȘENILOR ÎN STRĂINĂTATE, UN NOU MODEL DE MIGRAȚIE

DANA DIMINESCU

Having an ancient grammar of mobility, the peasants from Oaş (North of Rumania) have started exploring the labour market; first in Hungary, ex-Yugoslavia, and then, in chronological order of penetration, in Austria, Germany, Italy, France, Belgium, Israel, USA and Canada. The new migratory pattern experimented by this social actors is characterised by a modification of the figure of the migrant. The research collected data from two areas: the Oaş region, particularly the Certeze village and France, Paris especially, where an important number of migrants settle for one season.

Unul dintre fenomenele sociale importante care au urmat bifurcației sistemice din 1989, cunoscut fără excepție de toate țările foste comuniste, stă sub semnul mobilității teritoriale și este determinat direct de dreptul de liberă circulație restabilit la „dezghețarea” blocului de Est.

Între multiplele inițiative și rețele create după 1990, de o parte și de alta a fostelor frontiere geo-politice, mișcarea de migrație de la est spre vest este de departe cel mai activ și mai răspândit fenomen de instalare în mobilitate. Importante furnizoare de migrație, țările Europei de Est, la rândul lor, devin țări de tranzit sau de instalare pentru diverse populații sud – și extrem-orientale, ceea ce a condus la lărgirea spațiului de migrație european.

Unificarea Germaniei, evoluția politică și economică a Europei de Est, și mai târziu războiul serbo-croat, au jucat un rol esențial în dezvoltarea fluxurilor și a modelelor de migrație interregională și au creat teama în fața posibilității unor deplasări masive de populație spre occident. Dar din 1993 numărul emigranților est-europeni este în continuă descreștere iar fenomenul de migrație se conturează clar pe două tendințe: o migrație temporară (este cazul celor care lucrează temporar într-una din țările unde salarizarea este superioară celei de acasă) și o migrație frontalieră, axată de obicei pe comerț-

Participă la migrație persoanele care au permisiunea de a rezida într-una din țările occidentale, vizitatorii, lucrătorii sezonieri, migranții etnici, cei care

cer azil politic, refugiații de război care din rațiuni umanitare beneficiază de o rezidență temporară, populații nomade care au înscris în identitatea lor culturală gramatica mobilității, în fine, un număr important de clandestini care își legalizează temporar sejurul uzând de strategia cererii de azil politic, sau prin alte metode mai mult sau mai puțin clandestine.

Confruntate cu noile valuri migratoare, țările occidentale practică o politică ambiguă de tratare a migrației. Pe de o parte, întregul dispozitiv de promovare a drepturilor omului, afirmarea libertății de circulație, de dezvoltare a vieții culturale, de acces la democrație etc, dispozitiv ancorat încă la realitatea europeană de dinainte de '89. Pe de altă parte o atitudine generalizată de „fortăreață”, politica de limitare a liberei circulații doar în interiorul spațiului Schengen, au contribuit, la rândul lor, la structurarea noului profil social al migrantului provenit din Europa de Est.

O reformă în domeniul imigrațiilor este așteptată în toate țările occidentale. Ea a figurat în toate programele electorale și în toate discursurile despre construcția europeană. Soluțiile propuse: 1) *concertarea interoccidentală a acțiunilor* ce privesc mobilitatea persoanelor din est (controlul frontierelor, vize de intrare, readmiterea clandestinilor în țările de unde au fost expulzați, – dar și ajutoare la întoarcere, cooperări, contracte temporare); 2) *cooperare* ca o alternativă la migrație și 3) *arbitrajul* cu țările din sudul Europei, Africa și Asia (principalele furnizoare de populație imigrantă) reflectă o situație inedită și dificilă: pe de o parte, o oarecare deschidere pentru migrația est-europeană, pe de altă parte, menținerea cu strictețe a controlului la frontierele spațiului Schengen. Aceste soluții de tranziție s-au dovedit ineficiente în a frâna fluxurile migratoare din zonele sau țările afectate de degradarea economică și socială; dimpotrivă, modelul pozitiv al actorului

mobil și prosper, care a reușit să se însereze în sistemele de producție occidentale, este vizibil și generator de proiecte de plecare.

În prezent, disfuncțiile care există în politica de armonizare europeană cu privire la refugiați și emigranți, respectiv în acordarea azilului politic și în sistemul polițienesc european al controlului intrărilor și ieșirilor din spațiul Schengen, au condus la o situație anomică, pentru că fiecare țară dispune de propriul ei sistem de integrare/expulzare. Această situație a produs la nivelul populației migratoare o specie de actor social absolut original. Ea a permis emigrantului să meargă dintr-o țară în alta, epuizând în fiecare țară sistemul birocratic de integrare/expulzare, reușind să-și construiască în acest fel spațiul și timpul, respectiv cadrul în care să poată tatona, identifica și produce, adică, în termenii lui A. Touraine, cadrul social necesar pentru a se constitui în subiect.

Acesta este și cazul unei populații importante din Țara Oașului. În satele din această regiune, în care deplasările sezoniere au tradiție, câteva diferențe au apărut după 1989. Ariile de migrație au devenit internaționale și în acest larg complex teritorial și social, alți actori, alte schimburi și alte schimbări culturale s-au produs.

Prin bulversarea sistemului de producție centralizat, ce a urmat imediat după '89, comanda de lucru favorabilă deplasărilor în interiorul țării a dispărut și în acest vid al pieții de lucru sezonier decizia de acțiune individuală a început să se manifeste. Utilizând mai vechea logică de mobilitate și de adaptare la condiții de viață dificile, și uzând și de efectele situației geografice a Oașului care a permis multiple interacțiuni frontaliere, oșenii au început să tatoneze piețele de lucru ale țărilor vecine, fără să ezite însă și în cele mai îndepărtate. Din 1990 până în pragul războiului serbo-croat, fosta Yugoslavie și Ungaria au absorbit primele deplasări ale oșenilor. Au urmat, în ordinea cronologică

[...] Austria, Germania, Italia, Belgia, Franța, Suedia, Norvegia, Portugalia, chiar Insulele Canare via Spania și Canada.

Timid, un circuit de migrație s-a născut spre Israel sub pretextul vizitării Locurilor Sfinte, și în Statele Unite pe structura unor rețele ce datează dinainte de izolarea românilor.

Deplasările în țările care nu cer vize de intrare cum sunt Yugoslavia, Turcia, în general țările foste comuniste, n-au dizolvat organizarea temporală a oșenilor, aceasta menținându-se strict în tiparul migrației sezoniere practicate de oșeni pe întregul parcurs al acestui secol. Odată cu incursiunea, mai mult sau mai puțin clandestină, în țările occidentale, mai precis, începând cu Austria, deplasările au început să aibe caracteristicile unei emigrații economice care, constrânsă de politica occidentală de frânare a migrației de lucru, funcționează prin instrumentul cererii de azil politic.

În statisticile cuprinse în raportul anual¹ cu privire la populația străină, fluxul migranților români care cer azil în Franța este maximal; și în continuă creștere: 2486 persoane/1991, 2206p/1992, 2709p/1993 și 4009p/1994 ceea ce reprezintă 15,4% din totalul cererilor depuse în Franța și 48% din cazurile provenite de pe teritoriul european. Cu aceste procente România depășește lejer fosta Yugoslavie. Țările Europei de Est sunt considerate stabile și democratice, iar cererile de azil în majoritate covârșitoare sunt respinse, ceea ce nu împiedică însă continuarea acestui proces de migrație.

Exemplu] deplasărilor oșenilor în Franța (care încep să ia amploare la sfârșitul anului 1993, culminând în toamna lui 1995 când în jur de 2000 de oșeni se găseau pe teritoriul francez) este elocvent. Cu viză sau cel mai adesea clandestin, oșenii ajung în majoritatea cazurilor la Paris unde cer azil politic. Deși nu există efectiv un proiect de instalare în Franța

(din 658 de subiecți intervievați nici unul nu a sosit în Franța cu un proiect de instalare definitivă), aceasta este calea prin care obțin legalizarea unei șederi temporare în Franța, respectiv modalitatea juridică prin care își produc „sezonul”. Tratați ca marginali („SDF”, adică fără domiciliu fix și fără drept de lucru) ei beneficiază de câteva drepturi minime de asistență socială: foarte mici fonduri financiare cu care n-au cum să și asigure existența de zi cu zi, cea mai redusă asistență medicală, rambursarea drumului de întoarcere în țară etc. Mai au dreptul să vândă „ziarul săracului”, un jurnal anume conceput pentru „excluși”, marginali, pentru toți cei care nu-și pot câștiga altfel existența. Tocmai această ultimă structură de asistență socială a ajutat ca „sezonul” să devină productiv. Legendara conduită de muncă a oșenilor a făcut din „ziarul săracului” o afacere prosperă.

Acest mecanism de producere și folosire a sezonului, procesele de mobilitate teritorială și socială care decurg din noua realitate a Țării Oașului și efectele lor fac obiectul acestui studiu.

Sociologia migrației

Problematica întâlnită în sociologia care investighează fenomenele de mobilitate teritorială provine mai cu seamă din confruntarea societăților autohtone cu populațiile alogene. Țări ca Franța sau SUA care rămân în continuare țări de imigrare au creat cele două modele de „găzduire” a străinilor care vin să lucreze sau să se instaleze pe teritoriul lor: modelul republican, universalist de tip francez și modelul multicultural american; fiecare își dispută avantajul luând în considerare efectele negative ale celuilalt model integrator. Astfel, o întregă literatură de specialitate încearcă să răspundă dacă consecința unei politici universaliste, care

prevede integrarea și asimilarea diferențelor culturale, și care a produs pe de o parte ostilitate rasială și pe de altă parte discursul etnocentrist, adeseori violent („dreptul la diferență” etc.) este mai primejdioasă decât modelul multicultural american și care, în final, a condus în SUA la „ghettoizarea” populației imigrante.

O soluție moderatoare, pozitivă, a „dreptului la interferență” pare să întâlnească conceptual corecția care stipulează „valorizarea ghetourilor”, fără însă nici o concretizare politică.

Deocamdată, caracterul conflictual al relațiilor din câmpurile de interacțiune culturală este real și preocupă atenția analiștilor nu numai la scara diverselor grupuri sociale, ci și la cea dezvoltată din contextul actual al construcției europene sau al dezvoltării globale.

Indiferent de orientare, sociologia migrației analizează în principiu trei tipuri de probleme având în centrul lor trei procese sociale relativ independente unele de altele.²

Primul nivel de analiză a situației și a proceselor de emigrație este acela al *integrării*: locul care este acordat migrantului, eventual funcția sa în ansamblul mai larg al societății care îl primește.

Integrarea nu definește doar locul atribuit unui grup, dar și proiectul de instalare sau de plecare, cum de asemenea și gradul de coeziune socială internă. •

Al doilea nivel de analiză este acela al *asimilării*, prin care se conturează mecanismele de identificare culturală ce apar în experiența emigrantului, respectiv apropierea sau dimpotrivă distanțarea în relațiile dintre grupurile de emigranți și cele autohtone, relativa distrugere a culturii de origine și transformarea actorului migrant într-o „prezență” în cadrul societății de adopție.

Al treilea nivel de analiză al situației emigrantului este cel al *identificării naționale* ca model cetățenesc, de participare politică, de imaginar istoric, de

apartenență statală. Migrantul nu numai că este pus în situația să-și schimbe statutul social – locul de muncă, poziția ierarhică –, să-și transforme modelul cultural-alimentar, religios, familial; atunci când are un proiect de instalare definitivă, el este confruntat cu o problemă de alegere națională, impusă sau refuzată de stat, de sistemul politic al țării gazdă.

Aceste trei nivele de analiză trimit spre câteva perspective teoretice care în majoritatea lucrărilor se combină după cum urmează: o apropiere structurală, centrată pe problemele economice și demografice, o perspectivă culturalistă de care sunt atașați mai ales antropologii și o perspectivă care implică direct sociologia politică.

Bazându-se pe cercetarea deplasărilor în străinătate ale oșenilor din Certeze, studiul prezent încearcă să traseze fiziologia unui model de migrație de la est spre vest și noul profil al migrantului provenit din Țara Oașului.

Decalajul economic dintre vest și est care împarte Europa în două poliuri pozitiv/negativ, de atragere/de respingere, de incluși/excluși este fără îndoială una dintre cauzele disponibilității populației pentru migrație și unul dintre responsabilii producției de „diferențe”. Dar, oricare ar fi mobilitatea unei populații, ea este expresia sintetică a fenomenelor economice de atracție/respingere, unde intervine dimensiunea culturală (tradiția sau nu de migrație, rețele de migrație, diasporă etc.) și unde intervine contextul social și nivelul de densitate.³

Cercetarea a urmărit două nivele principale de analiză. Primul este inspirat de problematica clasică de tratare a unui fenomen de mobilitate geografică și culturală: natura proiectului de mobilitate și determinările complexe care au împins populația la migrație – așa numiții „push-factors”, rețeaua de migrație, transferul fondurilor financiare etc. Al doilea a pornit de la ipoteza potrivit căreia modalitățile de structurare a experienței spațiale și

temporale în cazul țăranilor-migranți sunt elemente operatorii care, prin puterea lor sincretică, facilitează lectura comportamentelor și atitudinilor actorilor mobili. În acest sens sînt analizate observațiile proxemice, respectiv observațiile privind practicile spațiale și temporale ale subiecților în dubla lor calitate: de localnici/sedentari și de migranți sezonieri.

Despre metodă

Studiul se bazează pe informațiile culese pe teren cu prețul unor dificultăți. Instabilitatea relativă a raporturilor care se stabilesc între indivizi și teritoriul lor constituie fără îndoială primul impas. Cum notează P.Champagne⁴, plecând de la teza pe care E.Goffman a dezvoltat-o asupra „instituțiilor” totale, nu mai există colectivitatea rurală ca o „totalitate” ce se definește printr-o separare vizibilă cu exteriorul, pentru că nici un obstacol, material sau instituțional, nu se opune deplasărilor subiecților ori schimburilor cu exteriorul. În acest caz, utilizarea doar a informațiilor provenite în mod unic dintr-un studiu monografic devine insuficientă.

Metodele statistice tradiționale asociate tehnicilor de anchetă proprie sociologiei migrațiilor au meritul să măsoare amploarea și evoluția deplasărilor de populație. Însă datele statistice asupra proceselor spațiale utilizează efectul distanței și al unghiului mare și dau informații aproape nesensibile asupra schimbării atitudinii și comportamentului actorilor cu privire la spațiu și timp, și care, efectiv, fac obiectul acestui studiu. Fiind vorba în plus de un grup social în mișcare permanentă și geografic foarte dispersat, au apărut un număr de dificultăți practice. Pe tot parcursul cercetării, recensământul din 1992, mai mult juridic decât real, rămâne alături de raporturile publicate de Direcția Populație Imigrantă⁵ pentru 1994 și

SOPEMI⁶, de studiul lui Hamilton & Kimberly (American Center for Strategic and International Studies)⁷, singurele statistici, altminteri fiabile, și care dau puține informații despre mobilitatea geografică și spațială a românilor și care oricum nu dau posibilitatea decupării evoluției populației din Oaș.

Tehnica „istoriilor de viață”, a mărturiilor, aceea pe care Thomas și Znaniecki au utilizat-o la începutul secolului în studiul pe care l-au consacrat marii migrații poloneze, și pe care l-au publicat în volumul *The Polish Peasant in Europe and America*, 1918, s-a dovedit valabilă și în cazul țăranilor din Oaș.

Apoi analiza proxemică, observația participantă, descrierea parcursului, interviurile individuale sau în grup, structurate sau nestructurate și mai ales experiența pe teren au furnizat datele descriptive ale unui întreg repertoriu de fapte, atitudini și comportamente ale actorilor migranți.

Cercetarea a urmărit mai multe nivele de comparație: în termeni de continuitate și de discontinuitate; în frontul cultural și în istoria socială a mobilității actorilor; în structurile sociale (vârstă, sex); între datele furnizate de procesele de localizare (satul lor, diferite arii de migrație) și de globalizare; între practicile spațiale și temporale ale diferitelor grupuri migratoare etc.

Două arii de acțiune au făcut obiectul cercetărilor pe teren. Acestea, în particular monografice la Certeze, s-au axat pe interviuri și pe observație participantă la Paris, mai precis pe dala de la Defense sau la Gare de Lyon sau la Porte de Montreuil, locurile obișnuite de refacere a comunității; dar și în banlieuri (suburbia Parisului) acolo unde și-au găsit adăpost, în locurile publice (în fața magazinelor sau în marile intersecții) unde vînd jurnale, sau în Centrul de detenție pentru frontieriști de lângă aeroportul Ch. de Gaulle.

Interviurile care s-au derulat în

aceste regiuni au furnizat informații asupra unor arii de migrație mult mai largi, provenite din experiența oșenilor în diferite țări pe care le-au parcurs sau pe care le-au „tatonat”.

Interviurile structurate sau deschise s-au repetat cu aceiași subiecți la intervale reprezentative pentru experiența migrantului și s-au bazat pe o schemă de anchetă simplă care lasă loc interlocutorilor să-și exprime liber opiniile și reprezentările.

Într-o primă parte a cercetării, pentru clarificarea statutului, mediei de vârstă, educației, locului de proveniență, am fost obligați să solicităm interviuatului o, să-i spunem, „lucrare de inocență”, „de bună-credință”, pentru că natura chestiunilor adresate a trezit suspiciune, cercetătorul fiind stigmatizat negativ cu securistul sau cadristul care... strânge la dosar informații împotriva lui. În trecut fie spus, fișele etnografice sunt numite „fișe de informator”, fără nici o interferență. Odată această teamă trecută, o altă identificare a cercetătorului ca jurnalist a făcut dificilă apropierea de subiect: ea a deplasat discuția spre senzațional; sau dimpotrivă a suprimat-o.

Solicitați în permanență pe parcursul cercetării, ne-au atribuit după cum se înfiripa un dialog și alte roluri: de agent cultural, de învățător și de student, adică o altă posibilitate de a produce ședere legală în Franța.

Studiul de față se bazează pe aproximativ două sute de interviuri cu diferiți actori (țărani, personal administrativ, consular, cumpărători de jurnale etc), pe un contact permanent cu terenul, pe zeci de fișe de observație, pe arhiva monografică, note despre opinia publică, articole apărute în presă, pe un material important fotografic și video.

Deplasările oșenilor în străinătate

Satele din Oaș, în care deplasările sezoniere au tradiție, se detașează în mediul rural românesc. În aceste sate a apărut o promoție socială mixtă țărani/muncitori sezonieri care se manifestă printr-un dinamism și o capacitate de adaptare la condițiile perioadei actuale de tranziție absolut speciale. Efectul muncilor sezoniere (mai ales în anii 80) este vizibil nu numai printr-o prosperitate materială pusă în valoare prin noile construcții de vile, sau printr-o situație demografică pozitivă, cu un grad înalt de reînnoire a generațiilor, sau printr-o atitudine antreprenorială, în mod paradoxal, exersată în timpul regimului comunist; aceste deplasări au asigurat mai ales o logică de acțiune colectivă și o modalitate de supraviețuire culturală. Confrontarea însă cu străinătatea, cum vom vedea, va aduce câteva modificări în organizarea socială și economică a satului și mai ales în conduita oșenilor.

În același timp, luând în considerare alte experiențe migratoare sau alte categorii sociale sau culturale provenite din România sau din Europa de Est și raportându-le la mișcarea de migrație a oșenilor, se poate observa, în afara unor practici care au fost inspirate de către alți actori migranți, de exemplu de țigani sau de polonezi sau de ex-yugoslavi, particularitatea deplasărilor în străinătate ale țărănilor din Oaș. În pluralitatea populațiilor care practică migrația, ei se detașează:

- printr-o logică de acțiune migratoare colectivă și periodică;
- prin numărul important și în continuă creștere de persoane participante la migrație din același sat, din aceeași regiune;
- prin proiectul de mobilitate care este un proiect de întoarcere;

[...]
privire la sejur.

Populația din Țara Oașului, care practic deja de patru ani deplasările în străinătate, provine din localitățile: Camărzana, Târșoț, Călinești-Oaș, Bixad, Moiseni, Huța, Certeze și din orașul Negrești.

Majoritatea dintre migranții ajunși în Franța, aproximativ 60%, provin din Certeze. Această situație inedită a determinat ca această cercetare să se focalizeze pe satul Certeze. Anchetele pe teren, atât la Paris cât și la Certeze, au arătat că din 3335 locuitori (după recensământul din 1992), 60%-75% practică migrația sezonieră în țară sau străinătate. Trebuie acceptată o aproximație în datele statistice datorită permanentei instabilități a populației. Un satean din trei a fost sau se mai află încă la Paris, care devine principalul pol de atracție al deplasărilor în străinătate.

Deplasările spre Franța au început în 1992 cu un grup de șase persoane, numai bărbați. Aceștia, întorcându-se în sat, au încurajat plecările. În 1993 se îndreptau spre vest și, în mod particular spre Paris, grupuri nu atât de importante ca număr de participanți la deplasare cât ca actori sociali de rețea, pentru că aceștia au avut

un rol de tatonare, de explorare, de experimentare a sistemului occidental.

În acest an au descoperit „jurnalul săracului”, adică ceea ce în Franța este cunoscut sub diferite denumiri: „Le Réverbère”, „Macadam”, „La Rue”, „Faim du Siecle”, „10 Balles”, „Le Lampadaire”, devenit recent „L’Itinerant”. În general sunt ziare nesubvenționate, vândute cu 2-3-5 franci marginalilor, cloșarilor, celor fără acoperiș și fără posibilitatea unui venit existențial, oamenilor străzii, care la rândul lor îl revând cu 10 franci. Inventat în SUA și importat în Europa, mai întâi în Anglia și apoi în Belgia și Franța, acest tip de jurnal este dirijat spre un public milos, iar vânzarea lui ia locul sau camuflează obișnuitul cerșit.

Între 1994-1995 fluxul migrator ia proporții uimitoare și se diversifică. Dacă în prima parte a perioadei: toamna anului 1993 și primăvara lui 1994, migrația este practică, cu trei excepții, numai de bărbați, în septembrie 1994 ajung la Paris grupuri mixte de între 20 și 40 de persoane din care o treime femei. În iunie 1995, un număr aproximativ de 840 de certezeni se aflau în Franța, din care 8% femei între 15 și 42 de ani, 9% tineri între 12 și 16 ani și restul bărbați între 17 și 60 de ani.

Strada	nr. de persoane recenzate	nr. de persoane migrate în Franța
Bisericii	378	97
Strada mare	367	87
Scolii	156	51
Scânteii	153	39
Ciocănești	128	53
Drăguleasa	209	43
Principală	811	165
Copăcei	26	6
Mocira	57	11
Rit	19	5
Sucătar	149	32
Hieroasa	394	69

Sursa: D. Diminescu, martie 1995.

În martie 1995 situația era individual sau colectiv. Decizia care următoarea: aintr-o populație de 3335 de conduce la deplasare se asociază cu un locuitori ai satului Certeze, 2845 au fost proiect de mobilitate. recenzați, din care 658 au migrat sau se Considerând migrația ca o mai găsesc la Paris. Pe străzi am găsit conduită, adică nu ca o simpla trecere din următoarea situație (vezi tabelul).

- 97% bărbați și 3% femei
 - media de vârstă: 25 ani
 - cel mai tânăr: 2 luni, născut la Paris
 - cel mai în vârstă: 62 de ani
- majoritate:
- 86% – 1 persoană dintr-o familie
 - 10% – 2 persoane dintr-o familie
 - 2% – 3 persoane dintr-o familie
 - 1,4% – 4 persoane dintr-o familie

În concluzie, este o populație migrantă tânără, în majoritate bărbătească. Fiecare familie pare să participe cu un reprezentat la migrație; în același timp, odată cu participarea feminină, această migrație pare să devină una familială.

În toate cazurile anchetate întoarcerea în sat are întotdeauna loc: fie prin expulzare, fie simplu pentru că actorul și-a îndeplinit obiectivul deplasării, pentru că vrea să investească (de obicei în construcția de case) capitalul strâns în străinătate sau. e adevărat, din ce în ce mai puțini, pentru a asigura câteva lucrări agricole. Acasă economiile odată terminate, migranții își construiesc un alt proiect de mobilitate și își orientează acțiunea spre o nouă deplasare. Pot reveni în Franța, chiar și în cazurile în care au semnat expulzarea și au o interdicție de intrare pe teritoriul francez timp de cinci ani. În alte țări occidentale cum sunt de exemplu deplasările de dată mai recentă în Italia, în Israel sau pe continentul american în SUA și Canada.

Proiectul de mobilitate

Orice deplasare sezonieră este rezultatul constrângerilor și stimulilor economici și este expresia unui proiect

Considerând migrația ca o conduită, adică nu ca o simpla trecere din mediul de plecare în mediul de sosire, se pot distinge, în principiu, trei tipuri de migrații ale ruralilor, identificate de A.Touraine⁸ în felul următor:

- a) deplasarea care nu implică o ruptură voluntară cu mediul de origine;
- b) plecarea prin care actorul acceptă noile orientări;
- c) mobilitatea celui care valorizează deplasarea printr-o conștiință de ascensiune socială.

Mișcarea de migrație a oșenilor se integrează primului tip descris de Touraine. Proiectul lor de mobilitate este un proiect de întoarcere și nu de plecare, de ruptură cu mediul rural, de instalare în străinătate.

Acțiunea lor oscilează între diferite arii culturale fără însă să conducă la o dezrădăcinare de satul lor.

Acest proiect de întoarcere generează o anumite conduită de mobilitate, o anumită conștiință și un anumit dinamism social în Certeze.

Biografiile informatorilor arată comportamente și atitudini identice cu privire la deplasarea lor. Factorii de mobilitate, cunoscuți în literatura de specialitate „the push-factors”, cei care împing populația la deplasare sezonieră în străinătate sunt: procurarea de capital în primul rând pentru construcția sau finalizarea caselor, apoi pentru achiziționarea de pământuri agricole în zonele fertile ale Oașului sau de terenuri forestiere, cum și achiziționarea diverselor bunuri: automobile, mobilă, covoare etc. Din ce în ce mai frecvent se întâlnește preocuparea pentru investiții în societăți private cu diverse obiecte de activitate sau pentru depuneri la băncile care propun o dobândă importantă în spatele acestei atitudini antreprenoriale. ce se traduce în discursul lor prin „a face avere copiilor” și „fiecare să fie la casa

lui”, se adaugă determinări secundare deloc neglijabile: inflația, șomajul rural, diferențele în materie de salarizare dintre România și țările dezvoltate, dorința unei vieți de consum de tip occidental, ritmurile demografice în creștere etc.

Majoritatea femeilor rămân acasă cu copiii și cu persoanele în vârstă ocupate de obicei cu creșterea animalelor sau cu puținele lucrări agricole care se pot practica în regiune datorită calității de gradul 5 a terenurilor agricole. O parte importantă însă practică micul trafic în Polonia, Ungaria și Turcia pe distanțe mici și în intervale scurte.

Dacă la începutul lui 1994 primele trei femei și copiii lor au sosit în Franța pentru întregirea venitului familial, succesul economic pe care l-au avut în vânzarea ziarelor, mult peste câștigurile bărbaților, au stimulat plecările celorlalte femei din sat și, în 1995, a unui număr important de tineri. Se poate întâlni de exemplu pe dala de la Defense, dintr-o familie trei generații: tatăl, mama, băieții mai mari de 12 ani, frații, surorile, socrii, și apoi vecinii lor, ș.a.m.d. Veniturile sunt de obicei socotite pe familie.

În concluzie, proiectul de mobilitate este unul de întoarcere și este urmarea unei decizii familiale. Construind un proiect de mobilitate, familia are în vedere supraviețuirea și, deopotrivă, poziția ei socială în cadrul comunității din sat.

Circuitul migrator

1. Informația

Și în cazul deplasărilor în străinătate oșenii respectă alternanța dintre șederile locale și instalarea provizorie în ariile de migrație.

Informația joacă un rol important în construirea unui proiect de mobilitate, dar și în consolidarea rețelei de migrație.

Căile de informare sunt aproape în

totalitate orale. Migranții se informează unul de la altul. Acțiunea lor ia urma informației provenite de obicei de la actorii experimentați și cunoscători ai datelor despre funcționarea migrației.

Informațiile trebuie să conțină date despre:

- existența unei posibilități de câștig, exemplele celor care povestesc propria lor experiență joacă un rol important în luarea deciziei de plecare;

- date cât mai detaliate despre traseu, adică: repere naturale și umane, spațiale și temporale, limite, pericole, modalități de trecere sau alte informații asupra unor elemente care parazitează populația angajată într-un proiect de mobilitate clandestină: călăuzele sau cei care pot procura documente ce fac posibilă intrarea în spațiul occidental;

- structurile administrative din străinătate: regimuri consulare, oficii pentru cererile de azil politic, lagăre pentru refugiați, drepturi juridice dar și normele juridice referitoare la clandestinitate, protecții sociale etc;

- venituri posibile, modalități și locuri de găsim a lucrului, precum și norme și conduite potrivite în cazul în care actorul se integrează în sistemul de producție din țara gazdă;

- câteva informații asupra limbii franceze;

- sfaturi în ce privește conduita în acțiunea migratoare etc.

Accesul la mediile de informare audio-vizuale a avut rolul său specific în familiarizarea actorului cu imaginea și reprezentarea străinătății. Mai mult, el a creat o identitate mediatică globală în care actorul recunoaște ceea ce este străinătate și în care se proiectează odată cu construirea proiectului de mobilitate.

2. Instalare, integrare, locuri de muncă

Instalarea temporară a imigranților este facilitată de menținerea

caracterului locurilor de muncă oferite emigranților: mână de lucru ieftină și mobilă. Cererea de lucru este de obicei clandestină iar cei care răspund acestei cereri sunt foarte puțini și oferă de lucru în special în construcții, dar și în lucrări forestiere și agricole, în distribuirea materialelor publicitare sau casnice. Aproximativ 10% din populația migrată din satul Certeze și instalată temporar la Paris s-a integrat într-un sistem de producție. Marea majoritate, constrânsă de statutul juridic care nu acordă dreptul de a munci pe teritoriul francez și profitând de logica sistemului de asistență socială acordat exclușilor, se ocupă cu „ziarul săracului” pe care îl difuzează și îl vinde în jurul Parisului și pe o arie de 400 km în jur.

La început „*Reéverbère*”-ui apoi „*Lampadaire*”-ul, ei au reușit să construiască în aproximativ un an cea mai eficientă rețea de difuzare a jurnalului. Inventarea acestui mod de producție de o legitimitate juridică și o etică îndoielnică, a creat „motorul” care a propulsat acțiunea migratoare și deopotrivă prosperitatea materială a certezenilor din ultimii trei ani.

Randamentul excepțional al vânzării jurnalului se bazează pe conduita temporală a oșenilor (de dimineața până seara, fără întrerupere, nu-și părăsesc „locurile de muncă”), abilitatea de a vâna zonele cele mai interesante, adaptarea la o situație vecină cu cerșitul și la condiții de existență rudimentare.

3. Transferul de fonduri

Rețeaua migratoare se formează așadar pe baze familiale și de vecinătate și este direct structurată de rețeaua de difuzare a „*Lampadaire*”-ului.

Cei dintâi veniți îi primesc și îi socializează pe cei noi. Aceștia perpetuează aceleași mecanisme.

Rețeaua antrenează deopotrivă plecările din sat, dar și transferul de fonduri financiare strânse cu economii severe în

timpul șederii în străinătate și trimise aproximativ regulat acasă. În acest fel se construiește o permanentă dinamică între cei ce rămân acasă și cei care participă la deplasări. În majoritatea cazurilor banii provin din vânzarea ziarelor și sunt transferați colectiv și clandestin în sat. Sumele trimise sunt confidențiale. Din puținele informații obținute (de la diverse surse și care coincid) a rezultat că, în general, aproximativ 150.000 și 200.000 DM sunt transferați periodic, la o lună, o lună jumătate comunității rămase în sat, printr-unul sau mai multe persoane care își încheie „sezonul” și se întorc acasă, într-unui sau mai multe transporturi. Moneda de transfer este, indiferent de loc, marca germană. Ea rămâne moneda străină cea mai influentă din regiunea Oașului. Media câștigurilor de persoană migrantă este în jur de 10.000 D.M. pe sezon. Ratele de transfer sunt eșalonate și depind de anotimp: cum câștigurile provin din vânzarea jurnalelor pentru marginali, sezonul de iarnă și cel ploios este financiar mai favorabil decât cel de vară.

Parcursul: limite și orientări

Traectoria migratoare traversează mai multe țări pe diferite trasee. Dacă migrantul posedă un document de trecere sau de ședere în țările pe care le parcurge, el va călători cu mijloacele de transport obișnuite: tren, autocar, autoturism, cu avionul, uzând de trecerile de frontieră oficială. Fără documente, și este cazul cel mai întâlnit, el alternează mijloacele de transport. Fiind obligat să evite controalele, o bună parte din drum o face pe jos.

Literatura de specialitate conține puține studii despre comportamentul migrantului din timpul voiajului. Fără îndoială această situație este rezultatul dificultății în a strânge informații, fără ca cercetătorul să însoțească grupul de

migranți. Totuși am considerat oportună o astfel de analiză.

Unul din paradoxurile acestor actori cuprinși între două sau mai multe culturi apare în conjugarea dintre un profund atașament local și o excepțională mobilitate geografică. Întrebat asupra motivației deplasării în Franța, unul dintre țărani mi-a răspuns elocvent: „am venit aici (la Paris, traversând mai mult de 2600 km și, mai mult sau mai puțin clandestin, 5 frontiere, având costurile de drum în jur de 800 D.M.), pentru ca să fac bani, că n-am gard înaintea casei” și continuă „dacă n-am gard, nu-mi găsec locul”. Binețeles că nu toți oșenii migrează pentru ca să-și facă un gard acasă. Dar faptul că în majoritatea cazurilor (98%) ei își investesc economiile strânse în timpul deplasărilor în construcția de ziduri și case, – pentru a se delimita, pentru prestigiu, etc, efectiv pentru construcția unei limite – este o realitate evidentă.

Fie în interiorul satului, fie în diversele arii de migrație, o energie considerabilă a acestei populații și o întreagă capacitate de invenție sunt investite în construcția, în reprezentarea și în practica spațială și temporală a limitei.

Înțelegem prin limită un număr de discontinuități fizice (sau temporale), percepute diferit de către om. În măsura în care fiecare mutație – fizică sau virtuală nu poate funcționa fără noțiunea – de discontinuitate, deasemenea, în măsura în care organizarea spațială trimite la discontinuitate, la practica și jocul limitei, propunem să considerăm delimitarea ca un element fundamental în construirea și reprezentarea sistemelor spațiale ale societăților.

O analiză fenomenologică a deplasărilor țăranilor oșeni conduce într-o primă instanță la o disociere a limitelor identificate prin funcțiunea lor. Nu pretindem că vom face inventarul exhaustiv nici al formelor de delimitare, nici al problemelor teoretice care sunt legate de

limite; vom prezenta însă două cazuri care nu interesai în cadrul acestei cercetări și care pot oferi piste de investigație ulterioare.

Două exemple par revelatoare:

a) întărirea limitei în spațiul satului, la Certeze și

b) dizolvarea frontierelor în afara lui, „itinerarul fără brazdă” al parcursului migranților lor.

Inscripția spațială a unei părți importante din populația rurală desprinsă cu muncile sezoniere, în Maramureș și mai cu seamă în Oaș, a atras atenția antropologilor, sociologilor dar și jurnaliștilor. Observația generală pornea de la nepotrivirea dintre natura urbană a construcțiilor și modul tradițional, rural al proprietarilor (în medie aceștia se găsec acasă șase luni pe an, locuiesc eventual parterul caselor care au de obicei două etaje și chiar ascensor!, și folosesc efectiv doar anexele, bucătăriile de vară – fără a lua în considerare și numărul vilelor total nelocuite etc.) la care se mai adaugă și alte contradicții: dintre pasiunea construcției de case și îndelungatele deplasări, dintre numărul important (raportat la populația satului) de mașini de viteză mare și infrastructura satului organizată încă după viteza animală, ș.a.m.d. Toate aceste paradoxuri se explică: satul este un teritoriu pe care țăranul-migrant și-l apropiază într-o manieră prin care strategiile de conservare și înflorire a patrimoniului țăranesc se traduc mai întotdeauna la nivel morfologic prin fixarea unei populații care dezvoltă o puternică logică de „prestigiu”. Această strategie este în cazul țăranilor din Certeze legată direct de mobilitatea lor geografică și de munca sezonieră. Ea este întâlnită în România, în cazul mai multor categorii de populație care au trăsături comune-cu lumea nomadă: ciobanii din regiunea Sibiului care practică transumanța au construit vile înaintea țăranilor din Oaș, care după cum mărturiseau i-au avut drept model. Țigani, care emigrează

în masă, deseori se reîntorc în țară unde-și construiesc „palate” pe care nu obișnuiesc apoi să le locuiască. Marinarii care pleacă în curse lungi, deasemenea. În fiecare din cazurile acestor construcții, fațada joacă un rol important. La Certeze, puține case sunt amenajate în interior, dar fațadele sunt finisate în cele mai mici detalii, chiar decorate.

În spatele fațadelor urbane de la Certeze se ascunde un model de viață și de a gândi tradițional țărănesc. Fațadele și gardurile sunt forme concrete ale limitelor în care diferențele se afirmă. Ele urmează deopotrivă o regulă strictă, anume „de a fi în rând cu ceilalți”. Ele sunt tipice lumii rurale.

Dimpotrivă la Paris, ocupând case abandonate unde locuiesc la un loc, aglutinând fără „fațadă” și în spații degradate, sau pe parcursul „fără nici o brazdă” ai traseului de la Certeze până la Paris, există un proces de eliminare a diferențelor ca figură a separării și ca loc de afirmare a diferențelor. Chiar dacă spațiul din dormitoarele comune reface organizarea spațială a satului (pe străzi, pe proximitate, pe relații de familie) și este segmentat, fiecare având locul lui. Salteaua lui, limitele existente corespund percepției animale a perimetrului de securitate și ritmurilor de socializare. La Paris, limitele ca loc al afirmării diferențelor se manifestă mai curând temporal decât spațial; cine obține un sejur mai lung „dă înainte”.

Idealul de sedentar aparține lumii migratoare. În cazul țăranilor din Certeze este vorba de o populație ale cărei tradiții sedentare au fost răscolite de practica asiduă a migrațiilor sezoniere. Valorile sedentare sunt orientate spre construcția de case și mai puțin spre achiziționarea de pământ agricol, acesta fiind neproductiv. Șantierelor permanente de case de la Certeze și din toată regiunea Oașului dau impresia că procesele de sedentarizare sunt în curs de a se realiza. Ei declară că odată ce ating statutul de rentier (de exemplu să

trăiască din dobânda de la banii depuși la o bancă), vor să se „așeze la casele lor”. Însă, împotriva acestei năzuințe, domină impresia că se gândesc mai mult la construcția altor case noi (a unor noi limite care să producă diferența și să-l mențină sau să-l propulseze în ierarhia comunității și prin urmare la alte soluții sezoniere), decât la locuirea celor pe care le au deja construite, într-o societate organizată pe dubli activi, ca aceea din Certeze, logica tradițională a prestigiului și migrația favorizează o permanentă dispoziție și nevoie de schimbare, funcția limitelor fiind în acest context hipertrofiată.

Orice deplasare în spațiu aduce în discuție problema orientării. Orice grup migrator, prin desfășurarea spațială și temporală a mișcării sale, este obligat la prelucrarea noilor limite și la alegerea unui sistem de repere care să îl orienteze. Pe parcursul aceste; cercetări am încercat să identificăm sistemele de repere spațiale care intervin în parcursul migrantului. Din interviurile avute n-am obținut multe informații foarte precise; răspunsurile reflectă mai degrabă o interpretare a întrebării: „cum ai ajuns aici la Paris, cum ai găsit Defense-ul?” Astfel, un tânăr certezen, ce nu depășise înainte de acest voiaj granițele țării și care tocmai ajunsese la Paris, mi-a răspuns: „așa cum mă duc în grădina mea cu ochii închiși după ceapă”, sau altul „am venit peste grădini”. Ceea ce mărturisește că există la subiecți o preresentare structurată, „stratificată” a spațiului parcurs, dar acesta este nelocuit, cu limite fiabile și penetrabile. Este vorba și de o abilitate de a se orienta pe parcurs în mod clandestin „peste grădini”, dincolo de care, Parisul răsare în mod natural. Un alt actor mi-a răspuns la rândul lui „cum să fi ajuns? – ca orbui la Brăila”. El a interpretat întrebarea: „ai fost tu capabil să ajungi până aici?”, astfel că răspunsul lui dă informații despre spațiul trăit⁹. Semnificativ este însă „parcursul orb”, „mersul orbește” („cu ochii închiși”, sau un alt răspuns

asemănător: „am ajuns aici ca orbii”) intervine des în răspunsuri. Ori spațiul nevăzut, necunoscut, fără structură, fără repere concrete și vizibile este un spațiu rizomatic¹⁰, nomad. El este marcat de urmele ce se șterg și se deplasează deodată cu traiectoria. Migrantul se mișcă ca și nomadul într-un spațiu șters, nestructurat, neted, „fără nici o brazdă”, dar spre deosebire de acesta el are un alt principiu de deterritorialitate: nu îl locuiește, ci îl traversează; el merge de la un punct la altul, chiar dacă acest punct este incert, neprevăzut sau prost localizat. Nomazii, parcurgând stepa, fixează limita¹¹ se deplasează cu ea, în timp ce migrantul o absoarbe prin trecere, prin multiple traversări. Nu este cazul unei variabilități a direcțiilor de deplasare, ci de o mulțime de treceri căreia îi sunt atașate direcții constante. Caracteristicile trecerii: cele obiective „care apropie malurile” și cele subiective: o anume presiune nervoasă, o intensitate a trăirii temporale, fără memorie, sunt răspunzătoare pentru parcursul orb, nevăzut al migranților; ele șterg din minte „spațiul grădinilor”.

Povestirile de călătorie au furnizat câteva note despre ansamblul complex al reperelor spațiale utilizate de țărani în timpul deplasării. Informațiile se grupează în jurul a trei momente distincte ale migrației:

- trecerea frontierelor;
- sosirea la Paris și integrarea în grupul deja existent aici;
- apropierea spațiului public, unde își vinde jurnalul.

Cu o singură excepție (deplasările spre Israel) axa de migrație rămâne constantă de la est spre vest. Această orientare se susține practic în teren prin cunoștințele tradiționale (răsăritul și apusul soarelui), reformulate sau nu de o cultură geografică școlară sau militară, și se sprijină și mai mult pe intuiția care identifică reperele spațiale occidentale, destul de mult mediatizate.

Pe întreg cuprinsul cercetării am remarcat o diferență apărută la nivelul cunoștințelor dobândite din experiența migratoare între actorii care intră legal în spațiul occidental și cei clandestini. Pentru primii, parcursul este aproape normal, se folosesc de drumurile domestice, se interesează de mijloacele de transport, de agenții de voiaj, dar și de intermediari și de posibilități de obținere a unei vize. Reperele lor sunt umane și funcții în nodurile rețelei migratoare. Majoritatea însă pornesc, și în general ajung, în țara gazdă în mod clandestin. Ei sunt organizați în grupuri de câte 5-40 persoane și chiar 60 și 100 de persoane care se desfac în grupuri de 4-5 persoane la trecerile peste frontieră. Grupurile mici corespund perioadei de început a migrației spre Austria și Franța. Următoarele, din ce în ce mai numeroase, se servesc de experiența primilor, reproducând, e adevărat, cu excepții, traseul încercat de cei veniți la început. Dar experiența corporală a parcursului și orientarea în situațiile întâlnite sunt soluții de obicei individuale, chiar dacă rețeta trecerii este cunoscută. Mijloacele de transport sunt de asemenea variabile. Printre cei intervievați am întâlnit doi țărani din Bixad care au parcurs întreaga distanță pe jos, timp de două luni. Fiecare a traversat mai multe frontiere. Benzile de pământ arat, terenurile depopulate, densitatea punctelor de vamă, a păzitorilor de frontieră, sunt repere ale limitei teritoriale ale unei țări. Dar trecerea nu înseamnă numai săritura peste frontieră, ea este un întreg itinerar și în consecință există o nevoie permanentă de repere.

În primul rând, au fost utilizate în procesele de orientare reperele mobile sau nemobile din circulație: autostrăzile și marcajele de kilometraj, mașinile și numerele lor indicative, găurile cu hărțile explicative, direcția avioanelor, stâlpii de înaltă tensiune. La nevoie și alte marcaje naturale: râurile, zgomotele, semnalele luminoase. Foarte rar s-au ajutat cu

instrumente de orientare: hărți sau busole de exemplu; și mai puțin s-au folosit de reperele umane, pentru că un număr mic de migranți știu să se adreseze în limba țării pe care o traversează sau în care ținesc să ajungă. Urme vechi ale trecerii altor grupuri și alți transfugi pot de asemenea să schimbe direcția călătoriei. Parcursul întregului traseu poate lua între o săptămână și 3 săptămâni. Întoarcerea se face cu mașina dacă o cumpără în străinătate și de obicei cu avionul, pentru că drumul este rambursat de către OMI¹². Pentru majoritatea este prima dată când circulă cu avionul.

Odată ajuns la Paris, migrantul trebuie să rezolve problema următoare: cum poate să dea de comunitatea din satul sau regiunea lui? Nu vorbește franceză, nu poate, din cauza clandestinității lui, să apeleze la un agent de poliție sau la un birou de informații; nu cunoaște pe nimeni. Să luăm cazul unui migrant din Certeze care a ajuns la Gara de Est din Paris ascuns sub acoperișul unui tren:

„(...) am așteptat ca trenul să se retragă în depou, apoi cu ceilalți, eram 4 în total, am coborât și am luat calea ferată în sens invers. Un agent SNCF (căile ferate franceze n.n.) ne-a văzut când am sărit din tren și ne-a întrebat ceva: i-am spus cum am putut că venim din Yugoslavia unde am pierdut tot și ne-a lăsat să trecem. La gară am dat o tură și am găsit Gara de Nord; n-am mai înțeles nimic, cum puteau fi atât de aproape. Am revenit la Gara de Est. Era dimineață devreme și ne-am decis să așteptăm. Mi-am făcut socoteală că dacă găsesc unul din est, îmi poate zice ceva despre ceilalți români, dacă găsesc un român poate că știe unde sunt ai noștri. De aici am fost acasă. Judecata mea a fost bună. Am întâlnit un polonez care mi-a arătat la o masă într-un bufet din gară trei persoane care beau cafea. Am intrat în vorbă cu ei, erau din București. Oșenii sunt la Defense, și ce și cum să luăm să ajungem acolo. Am găsit stația de metrou și am stat

deoparte până am prins „spielul” cum se intră și am intrat cu un ăsta negru. Am luat metroul dar am văzut că număr stațiile și n-ajungeam unde trebuie. Am coborât, am găsit harta, eram obișnuit cu „U”-ul din Viena. În fine am ajuns la Defense. Pe platou nimeni din satul nostru. Am hotărât să așteptăm la gura de metrou. Către amiază l-am văzut pe x din Certeze, și n-am mai avut treabă. (...)”

Cheia soluției alese stă în puterea de a identifica un tip din est. Cum de au reușit să-l găsească în mulțimea unei gări și prin ce se deosebește acest actor în diversitatea absolută a unei populații de pasageri cum este aceea dintr-o gară a Parisului? Ce raporturi au transformat o persoană într-un reper spațial? Răspunsurile primite la aceste întrebări au fost de genul: „este îmbrăcat ca și noi”, „vorbește o limbă slavă”, „stă mai mult decât merge”, „merge mai pe lângă perete”. Aceste explicații sunt departe de a fi satisfăcătoare. Ele permit totuși o lectură a celui alt. Ele sunt fondate pe un întreg arsenal de identificare: a ritmurilor, a comportamentelor corporale, a conduitei printre străini, a unor semne percepute în mod inconștient și care toate la un loc fac identificarea posibilă și reală.

Odată legitimat sejurul prin strategiile cererii de azil politic (sau prin alte forme juridice sau clandestine), odată introdus în sistemul de primire a migranților, odată depășit sentimentul de insecuritate, migrantul începe să se deplaseze liber. Strategia sa de orientare se multiplică prin curiozitatea naturală pe care i-o inspiră un foier cum este Parisul. El poate să se sprijine pe propria sa experiență fără să aibe sentimentul pericolului.

Populația rurală trebuie să facă față sistemului de comunicație străin legat patologic de comportamentul urban. Adaptarea la viața urbană pune câteva probleme. Un sistem de semnale și de indicatoare de orientare codificate pot fi incompreensibile pentru oșeni. Pentru ei reperele chiar

vizuale sunt în mică măsură scrise. Dând explicații asupra drumului pe care îl fac zilnic spre locurile în care vând ziare, utilizează indicatori de orientare generali: la dreapta, după deal, aproape de „supermarcheul” meu, după poza cu flori. Aceasta nu semnifică deloc că orientarea este confuză. Ei pot identifica cartiere întregi din Paris fără nici o hartă, numai prin memorie vizuală. Circulă peste tot, au o excelentă cunoaștere a rețelei de transport din regiunile pariziene și chiar din Franța.

Aceste procese de orientare în spațiu sunt marcate de o puternică stimulație senzorială.

Observația fundamentală pe care o putem face este că acești migranți se urbanizează foarte bine și foarte repede din punctul de vedere al circulației și al comunicării, dar foarte puțin din punctul de vedere al locuirii unor spații de tip urban.

Sezonul în străinătate

Poate cea mai mare „invenție” a grupului de oșeni migrați în Franța constă în faptul că au găsit o soluție aproape legală de a câștiga în condițiile în care statutul juridic le interzice dreptul de a munci.

Această „găselniță” se bazează de fapt pe o mulțime de alte „invenții” și pe un întreg patrimoniu de cultură de migrație.

Cadrul spațial al acțiunii lor se construiește de obicei în mod clandestin din momentul trecerii frontierei; urmează un întreg război birocratic care să legalizeze șederea lor în Franța și care va produce cadrul temporal. Un arsenal de informații și cunoștințe juridice se pun astfel în mișcare, într-o ordine precisă:

1) Migrantul, odată ajuns la Paris, „se declară” la Crucea Roșie, apropiindu-și în acest fel un domiciliu, respectiv adresa cu care se poate prezenta la prefectură. La

rândul ei, prefectura eliberează primul act legal de ședere în Franța, „cartea verde”. Valabilă o lună și cu care el va deschide un dosar la OFPRA¹³ prin care cere azilul politic.

2) Cu numărul de dosar de la OFPRA migrantul se reîntoarce la prefectură unde i se va elibera „cartea galbenă” valabilă aproximativ trei luni. Dosarele depuse la OFPRA conțin o declarație în care sunt specificate motivele care susțin cererea de azil politic. Ea este compusa de către actori specializați și cu o relație cunoaștere a limbii franceze. Motivele cererii de azil politic sunt „de împrumut”; ele sunt de obicei compuneri libere având ca sursă de inspirație modele și situații reale de cereri de azil politic și care au intrat în circuitul cultural al migranților. Șirul motivelor pe care se sprijină cererile de azil politic în Franța ale oșenilor respectă o tipologie comună: torturi ale aparatului polițienesc, lipsa unei democrații reale etc. Evenimentele legate de activitatea fostului primar Toader Stetca din Săpânța, actualmente rezident în Franța, sau cele petrecute la Timișoara în decembrie '89, larg mediatizate, au inspirat direct conținutul cererilor. Aceste declarații învățate și formulate naiv, dar potrivit logicii de cerere a azilului politic, sunt utilizate, în mod paradoxal, în scopul aranjării unui sezon și nicidecum din perspectiva unei rezidențe permanente în Franța. Nici unul dintre migranți nu urmărește să rămână definitiv în străinătate. Fiecare știe că rezultatul cererii este expulzarea. Declarația are numai o valoare practică. Ei știu că această hărțuială de hârtii este o condiție, o porțiță prin care pot transforma o ședere clandestină într-una legală și pot obține un sejur temporar.

Procedul nu este nou, este cunoscut și de alte populații migratoare. El este semnalat în rapoartele OFPRA încă din 1982 referitor la o rețea provenită din Sri-Lanka, și este un demers obișnuit pentru populația magrebiană. Începând cu

această perioadă, politica franceză cu privire la migrație tinde să restrângă accesul pe teritoriul francez și să elimine cererile nefondate. În 1995, 85% din totalul cererilor de azil politic au fost respinse. Restricțiile născute din această politică lezează pe adevărații refugiați.

Nici una dintre cererile de azil depuse de migrații din Certeze n-a fost recunoscută ca motivată. Respingerea cererii, „le rejet”, oferă însă garanții juridice, protejate de înaltul Comisariat pentru Refugiați al ONU, astfel încât „refugiatul” poate să mai adauge alte motivații ce vor fi discutate în comisia de recurs. Urmează o completare de dosar și, după o perioadă de trei luni, candidatul la statutul de refugiat politic este invitat la o sesiune publică unde este analizat cazul lui. Majoritatea oșenilor nu răspund invitației și se pregătesc de întoarcere acasă.

3. Expulzarea. Migrantul care semnează expulzarea are dreptul la un ajutor financiar acordat de OMI, respectiv biletul de întoarcere și 1000 de franci.

În 9 februarie, OMI a anunțat terminarea fondurilor rezervate României cu ocazia ultimului transport (al 13-lea avion) de repatriați români (47 de persoane).

Între decizia de expulzare și plecarea efectivă spre țară mai trece o lună.

În total, în această manieră, oșanul și-a construit un „sezon” de 8 luni. De obicei aparatul birocratic e lent și întârzie răspunsurile la cereri, completări de cereri etc. și sezonul se întinde pe 10 luni sau mai mult.

Interzicerea intrării pe teritoriul francez, acumulată cu o puternică dorință de câștig, conduce la situații de clandestinitate, expulzarea efectivă neavând loc, socoteala fiind: „stau până mă prinde potera”. În cazul minorilor, proiectul de ședere în Franța este și mai lung, „sezonul” prelungindu-se până la majorat, când legi ie de protecție ale minorilor, nemaiavănd obiect, permit decizia de expulzare.

Această situație pare să nu mai funcționeze de câteva luni: s-au semnalat repatrieri și în cazul minorilor și în cazul în care actorul posedă acte legale de rezidență în Franța: „carte verde” sau „cartea galbenă” sau „rejet-ul”. Controalele s-au înăspriț și este vizibilă schimbarea atitudinii de toleranță reflectată de multe ori în opiniile țăranilor: „ăștia (francezii n.n.) nu-s ca nemții,ăștia sunt cumsecade”. O posibilă explicație ar fi numărul în creștere de acte de delincvență: clandestinitate, dar și tot mai frecvente cazuri de furt.

Acesta este ciclul temporal al deplasării oșenilor în Franța. Un alt dosar poate fi redeschis, cu probe noi, după șase luni de zile de la expulzare, când poate reîncepe un nou „sezon” legal în străinătate.

Noile constrângeri ale vieții acestor dubli activi (limite și posibilități juridice de sejur, ca și efectul distanței și măririi ariei de migrație, ceea ce înseamnă costuri de călătorie ridicate, condiții de trecere, anotimp ș.a.m.d.) au devenit mai puternice decât cele vechi care dădeau prioritate muncilor agricole. Forțând sejurul, migrantul se găsește forțat de acesta la o altă organizare temporală (mai întâi sezonul, prelungit la maximum, și apoi celelalte, tradiționale). Efectele acestei noi organizări temporale a oșenilor se observă în noul profil al migrantului: comportamente și atitudini și chiar o identitate culturală bazate pe provizorat.

Câteva întrebări în loc de concluzii:

Ce devine acest actor ce funcționează între două sau mai multe culturi?

Actuala politică a occidentului de încorsetare a fluxului migrator din România frânează cu adevărat proiectul de mobilitate al potențialilor migrații?

Ar fi atât de vizibil (ca să nu spunem stigmatizat negativ) migrantul român dacă ar respecta regulile și legile societății în care ajunge și unde vrea să se integreze, fie și temporar?

Prin ce mecanisme o populație care manifestă o puternică logică de prestigiu în local, se „relaxează” în străinătate, până la acceptarea unei poziții marginale?

Care sunt procedurile prin care astăzi se distinge emigrantul plecat din

rațiuni economice de refugiatul politic, și dacă nu suntem în fața unei crize a azilului politic?

Destructurarea limitelor statelor naționale, inevitabilă construcției europene, aruncă în spațiul geografic persoane fără un statut clar. În acest context: care vor fi normele pe care trebuie să le respecte deopotrivă oaspetele și gazda? care vor fi mecanismele ostilității și ale ospitalității? Cine va mai fi „străin”?

Note și bibliografie

1. Lebon A.: Migration et Nationalité en France en 1994. Direction de la Population et des Migrations, Minist. de l'Amenagement du Territoire de la Ville et de l'Integration, nov. 1995, 91p.
2. Dubet F.: „Immigration qu'en savons nous?”, în Notes et Etudes Documentaires. La Documentation Francaise, nr. 48887, 1988, p. 123.
3. Rey V.: „La composante géographique dans une bifurcation systémique: cas de l'Europe de l'Est”, în Revue Belge de Géographie. 115e, 1991, Fascicules 1-2-3, p. 139
4. Champagne P.: „La structuration de l'espace villageois”, în Actes de Recherche en Sciences Sociales, N. 3/1975, p. 43.
5. Lebon A., op. cit.
6. Système d'observation permanente des migrations (SOPEMI), Tendances des migrations internationales, Rapport annuel 1994, OCDE, Paris, edition 1995.
7. Hamilton KA., Hunter R., Migration and the New Europe, Washington, The center for strategic and international studies, 1994.
8. Touraine A.: „Les ouvriers d'origine agricole”. în Sociologie du travail, juillet-sept., 1960. pp. 230-245.
9. Lefebvre H., La production de l'espace, Paris. Athropos, 1974, p.74.
10. Deleuze G., Guattari F., Mille plateaux, Paris, Minuit, 1980. p. 472.
11. Tonymbee H., l'Histoire, Paris, Gallimard. pp. 185-210.
12. Office des migrations internationales.
13. Office Français de protection des réfugiés et apatrides.

